

GYLDNE TIDER

Af Eduardo De Filippo

Amado og Maria – Thomas Leth Rasmussen og Charlotte Bøving.

Forestillingsleder: Jan Bach

Regiassistent: Helle Le Fevre

Suffli: Hanne Wolff Clausen

Lyd: Kurt Bøje / Kim Engelbrecht

Lys: Per H. Olsen / Jens Holm Larsen

Belysningsmester: Niels Emil Larsen

Tonemester: Jens Ravn

Scenemester: Kai Johansen

Malersal: Anne-Marie Kjær

Skræddersal: Hanne Gissel, Mehmet Hilmi

Frisør: Britta Nygaard

Rekvisitører: Viggo Bay, Lars Stadsholt

Overregissør: Steen Boutrup

Teknisk chef: Jørn Walsøe

Teaterchef: Palle Jul Jørgensen

Foto fra afsluttende prøver: Hans Bølcho

Plakat: Nils Henrik Pedersen / Jørn

Moesgård AS

Programredaktion: Jørgen Heiner og

Jørn Rasmussen i samarbejde med

Magnus Brandstrup

Tryk: Kannike Tryk A/S, Århus

Teaterforlag: Egelinds Teaterforlag, Stockholm

Danmarkspremiere: 3. september 1993

Aarhus Teater Scala

Sponsor for Aarhus Teater:

**House of
PRINCE**
 AKTIESELSKAB

GYLDNE TIDER

Af Eduardo De Filippo

Isenesættelse:

PETER STEEN

Scenografi:

ESPEN-HANSEN

Oversættelse:

BENT HOLM

Lysdesign:

PEDER JACOBSEN

Lyddesign:

KURT BØJE

Medvirkende:

Gennaro	EJNAR HANS JENSEN
Amalia	ELSEBETH STEENTOFT
Maria	CHARLOTTE BØVING
Amado	THOMAS LETH RASMUSSEN
Errico	JENS ZACHO BØYE
Peppe	KIM VEISGAARD
Riccardo	JENS PEDERSEN
Federico	PÁLL DANIELSEN
Lægen	ULF STENBJØRN
Miezo Prevete	HOTHER BØNDORFF
Ciappa	HENNING OLESEN
Adelaide	MERETE VOLDSTEDLUND
Assunta	HELLE KOK JENSEN
Donna Peppenella	LONE RODE
Teresa	CHRISTINE LA COUR
Margherita	ANNE VOIGT CHRISTIANSEN
Pascalino og vinbud	HELMUTH HINDBAK

Forestillingsens varighed ca. 2 timer 30 min. incl. pause

Fra masker til mennesker

Om Eduardo De Filippo's teater

Af Bent Holm

I Italien ved alle, hvem Eduardo er. Han er folkeeje. Man er på fornavn med ham – ganske som vi herhjemme taler om Osvald og Liva. »Eduardo« er den napolitanske dialekt-version af det korrekt italienske navn »Edoardo«: sprogformen signalerer i sig selv et kulturelt tilhørsforhold. Langt størstedelen af Eduardos produktion er på dialekt (helt frem til hans sidste store arbejde, en oversættelse af Shakespeares *Stormen* til napolitansk i 1983). Det affødte bl.a. i sin tid et konfliktfyldt forhold til det fascistiske regimes ensrettende politik, som også omfattede sproget.

Eduardo De Filippo (1900-1984) er et af de store navne i dette år-

hundredes italienske teater. Og sammen med bl.a. Pirandello og Dario Fo en af dem, der tillige har haft international gennemslagskraft. Det er paradoksalt nok netop i kraft af den særlige napolitanske tone, at hans teater har vist sig at have almene kvaliteter. Selv om det var en lang proces, før det kom så vidt; før han blot i sit eget hjemland blev anerkendt som andet end en talentfuld komediant fra det sølle Syditalien.

Eduardo blev født ind i teatret: han var uægte barn af den store napolitanske komiker Eduardo Scarpetta (hvilket tidligt var alment kendt, men i det moralske Italien først en officiel kendsgøring fra 1972). Scarpetta havde

lært af den sidste store Pulcinella-fremstiller Antonio Petito, som havde sin kunnen direkte fra den autentiske *commedia dell'arte* tradition. Den forhungrede og udpekulerede maskefigur Pulcinella har en stærk symbolsk status i Napoli. Det samme gælder den til enhver tid »residerende« komiker, der formår at formulere folks lidelser og drømme frem til en kolossal gensidig identifikation med publikum.

Scarpetta var, som skuespiller og komedieforfatter, en sådan komiker. Han »reformerede« det improviserede farcespil, førte det ajour med samtiden. Men roden i *traditionen* var ikke til at tage fejl af. Og det var den tradition, Eduardo blev lært op i – sammen med sine helsøskende Titina og Peppino (hvortil kom et antal halvsøskende; et billede, der forvirres yderligere af, at Scarpetta brugte de samme to-

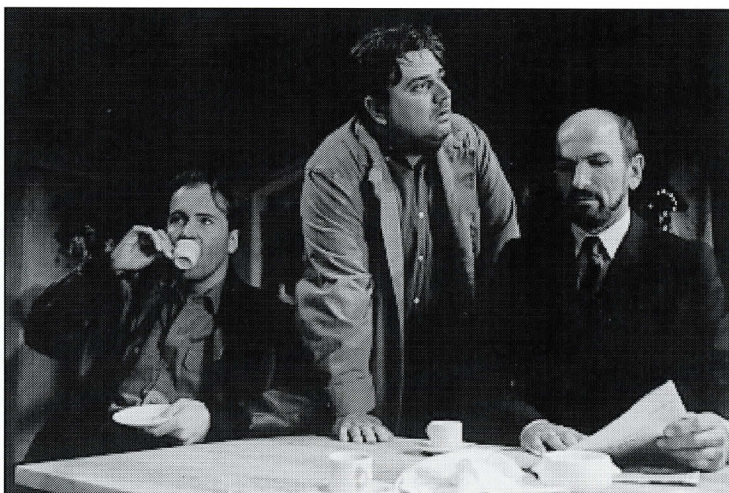

Errico, Amalia, Adelaide, Federico og Gennaro – Jens Zachø Böye, Elsebeth Steentoft, Merete Voldstedlund, Pål Danielsen og Ejnar Hans Jensen.

tre navne til alle sine børn!) Eduardos baggrund kan sammenlignes med Chaplins og Buster Keatons – eller med den geniale Toto, den Pulcinella-agtige (film)komiker, som i Napoli nærmest er en kultfigur, men uden for Italien stort set ukendt. Eduardo debuterede på scenen som fire-årig, som dramatiker i begyndelsen af tyverne og et tiår senere som leder af sit eget teaterselskab. Dermed havde han etableret sig som den klassiske italienske *capocomico*, han vedblev at være næsten til sin død: trupleder, dramatiker, instruktør og førsteskuespiller. Og som Scarpetta viste Eduardo sin trokab mod traditionen ved at forråde den, jf. et klassisk, men uoversætteligt, italiensk ordspil på begreberne *tradizione* og *tradimento*. En operation, der i princippet svarer til komediedigteren Carlo Goldonis teaterreform et par århundreder forinden.

Selv om det er komikken, revyen og farcen, Eduardo først excellerede i, kommer der efterhånden en tone af smerte og realisme ind i teksterne, som var ny. Mødet med Pirandellos teater fik betydning for denne udvikling. Galskab og illusion dukker ofte op som temaer hos Eduardo. I 1936 skrev han faktisk en hel komedie i samarbejde med Pirandello. Påvirkningen fra mesteren ses meget tydeligt i et stykke som *Den store magi* fra 1948 (opført på Aarhus Teater i 1988). Men hvor Pirandello bevæger sig ud i næsten metafysiske yderzoner, holder Eduardo sig i reglen inden for realismens spilleregler. Komedierne drives af især efter krigen, en moraldiskussion af undertiden ganske misantropisk tilsnit. En bitter komik.

Netop *Gyldne Tider* (»Napoli milionaria!«) fra 1945 markerer et skæringspunkt i Eduardos tea-

Errico, Peppe, Riccardo – Jens Zachø Bøye, Kim Veisgaard og Jens Pedersen.

ter. Den havde premiere 25. marts i et krigshærgnet og -træt Napoli, mens der endnu kæmpedes i Norditalien. Førsteakten fungerer endnu i høj grad på lystspilspræmisser. Men i de næste akter strammer alvoren til. Faktisk lancerer Eduardo her den *neorealisme*, som kort tid efter slog igennem i filmen. Ifølge hans egen skildring af urpremieren var publikum først desorienteret – og derefter dybt grebet, fordi »Jeg havde sat ord på alles smerte«. Om ikke før, så var han nu den »residerende«, identitetsskabende komiker. Med årene blev han det for hele Italien.

I 1950 instruerede De Filippo en filmversion af komedien, hvor han skabte rum om historien, bl.a. i en indledningssekvens med optagelser fra den folkelige religiøsitet (som især centrerer sig om helgenen San Gennaro, der så at sige inkarnerer Napoli. Sammenlign fornavnet på *Gyldne Tiders* mandlige hovedperson!) En helt ny rolle i filmen var skrevet til komikeren Toto. Eduardos TV-udgave fra 1962 fulgte teaterteksten. Medens historien i hans operaversion fra 1977, med musik af Nino Rota, var præget af den desillusion, efterkrigstidens fremtids-

håb var forvandlet til. Operaen klingede ikke ud i den, i Italien legendariske, slutreplik om natten, der skal overståes; men i ordene om krigen, der endnu ikke er forbi. Komedien blev sat op på Teatro Nazionale i Rom i foråret 1993. Her har den premiere samtidig med Aarhus Teaters premiere.

Da Eduardo i 1984 blev begravet, overøst med hæder, var det en national begivenhed. På trods af pres fra ledende politikere holdt den (dengang) politisk kontroversielle Dario Fo efter familiens ønske den »officielle« tale. Symbolikken var på mange måder klar. Fo er som Eduardo en karismatisk *capocomico*, der bygger på traditionen og den regionale (lombardiske) kultur og forvalter den med et socialt engagement. En mere direkte arvtager udpegede De Filippo selv i sønnen Luca, der som teaterleder viderefører den napolitanske teatertradition fra *Petito*, *Scarpetta* osv., bl.a. ved med stadig større sikkerhed at overtage Eduardos rolle repertoire.

Forlaget Drama udgiver i efteråret 1993 »Gyldne Tider«, oversat og kommenteret af Bent Holm.

Amalia og Riccardo – Elsebeth Steentoft og Jens Pedersen.

Gennaro og Ciappa – Ejnar Hans Jensen og Henning Olesen.

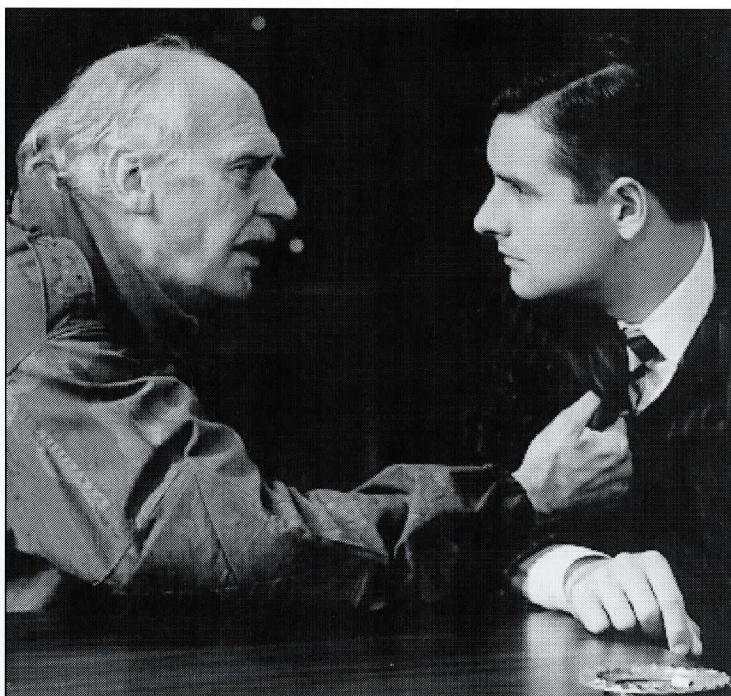
Amalia og Errico – Elsebeth Steentoft og Jens Zacho Böye.

Amalia og Adelaide – Elsebeth Steentoft og Merete Voldstedlund.

Maria – Charlotte Bøving.

Gennaro og Amado – Ejnar Hans Jensen og Thomas Leth Rasmussen.

Eduardo om krig og politik

Ved Bent Holm

Eduardo De Filippo og Dario Fo stod, trods en aldersforskel på godt et kvart århundrede, hinanden nær som kolleger og kammerater. Fo har flere steder fortalt om sit forhold til Eduardo, bl.a. i en artikel fra 1985, der handler om en konference om fred, som to år forinden var blevet afholdt i en by ved den italienske grænse til (det daværende) Jugoslavien og med politisk deltagelse fra bl.a. Kroatien og Dalmatien. Efter en række retoriske indlæg om tolerance og forståelse på tværs af landegrænser holdt Eduardo en tale, som i Fo's erindring og gengivelse lyder således:

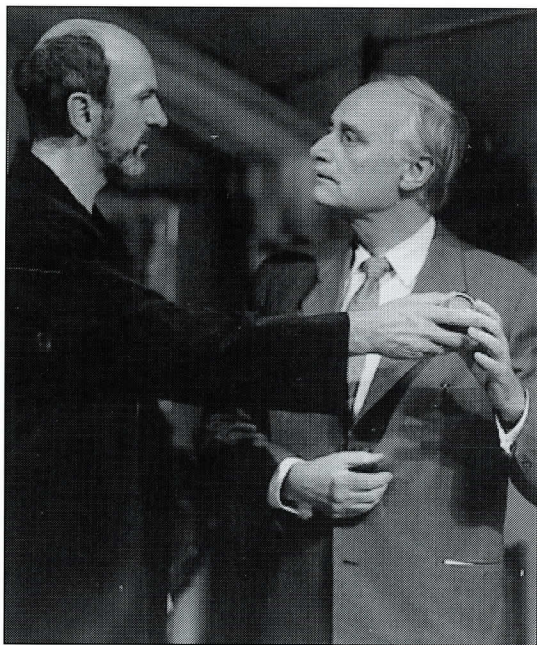
»Den væsentligste årsag til, at der udbryder krig, tror jeg, må henføres til den mangel på fantasi, og dermed glæde over livet, som findes hos magthaverne og deres medhjælpere, i hjertet og hjernen hos de herskende i al almindelighed. Mennesker som disse må vi naturligvis have medlidenskab med. De er ikke i stand til at leve ... det er derfor, de vil dræbe. Hør engang en prøve på deres mangel på humor: de ministerier, der ophober dødbrin-

gende, morderiske våben, hedder ikke »krigs-«, men »forsvars«ministerier. Hyklari er søster til forbrydelsen. Samme smagløshed kan vi opleve hvert år, når man til ære for vort demokrati lader forfærdende mordvåben defilere forbi under applaus, altimens nationens ledere står ret. Ville disse strunke personligheder kunne opretholde samme svedne stolthed, hvis der foran deres tribuner under guldende fanfarer passerede vognladninger af dampende gødning, lastbiler fulde af svin, der sjosker i deres eget møg, hæmningsløse høns, der kaglene næbbes med tusindvis af gæs og ænder? Nej! Fulde af væmmelse ville de fortrække under eder og forbandelser. Og hvorfor så det? Det ville jo være et sundt og frugtbart optog. Mens de omvendt ikke så meget som hæver et øjenbryn ved fremvisningen af dødens hæsligt grinende fjæs! Tro mig, det er manglen på vid og intelligens, der er hovedårsagen til krig.«

(Trykt i Lorenzo Ruggiero og Walter Valeri, red., *Fabulazzo*, Milano 1992, s. 329f).

Gennaro og Amalia – Ejnar Hans Jensen og Elsebeth Steentoft.

Riccardo og Lægen – Jens Pedersen og Ulf Stenbjørn.

Donna Peppenella – Lone Rode.

Miezo Prevete – Hother Bøndorff.

Assunta – Helle Kok Jensen.

Instruktøren

I de første 11 år af sin teaterkarriere var Peter Steen kongelig skuespiller, men det blev via tv og filmlærredet, at han blev landskendt som en af vore bedste skuespillere.

I år har han 30 års skuespillerjubelæum, men hvis han bliver bedt om at fremhæve nogle højdepunkter, er svaret: dem alle. Altså roller i 40 spillefilm, 50 tv-produktioner og 120 teaterforestillinger.

Siden 1969 har Peter Steen iscenesat omkring 30 forestillinger på især københavnske teatre og på TVTeatret. Desuden har han skrevet en række skuespil og tv-spil.

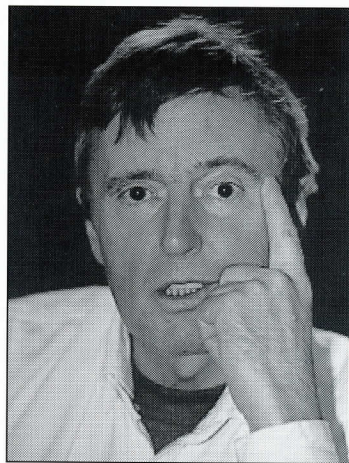
På Aarhus Teater har han været en sjælden gæst, men i foråret 1991 iscenesatte han Skuespillerskolens afgangsopgave, Steen Kaaløs »Barnet ovenpå«, og samme år kunne han opleves

i Neil Simon-farcen »Rygter« på Store Scene.

Peter Steen har en hel del til fælles med aftenens dramatiker Eduardo De Filippo. Ud over den fælles kombination af både at være skuespiller, iscenesætter og dramatiker, ja, så har Peter Steen som den store italienske mester også stor forkærlighed for komedien og farcen.

Han kan dog ikke som De Filippo forestille sig at spille med i sine egne iscenesættelser. Efter hans mening er det to vidt forskellige vinkler at opleve en tekst udefra og indefra.

– Men jeg oplever skuespillererfaringen som en kæmpe fordel, når jeg sætter i scene. Vi kan springe en masse ord over, fordi jeg deler sprog med skuespillerne. Altså også det sprog, der ligger ud over det rent verbale, forklarer Peter Steen.

Peter Steen.

Efter premieren på »Gyldne Tider« går turen videre til Odense Teater, hvor Peter Steen skal iscenesætte »Jeppe på Bjerget«. Herefter tilbage til København, hvor han iscenesætter Elin Reimer i en monolog på Folketeatret, hvorefter han selv skal stå alene på scenen på Rialto Teatret i »Den komiske tragedie«.

Scenografen

Ved opsætningen af »Gyldne Tider« er der lagt stor vægt på realismen og det autentiske miljø, hvilket stiller store krav til scenografien. Opgaven faldt helt naturligt på den 68-årige Espen-Hansen, som i flere perioder har opholdt sig i Italien.

Han kender altså til de arkitektoniske detaljer og til den farveholdning, der er så karakteristisk for miljøet i Napoli. Han har på egne fødder betrædt de typiske italienske kakkeltulve, som er genskabt på Scala.

Interessen for Italien er dog ikke det eneste, der karakteriserer Espen-Hansen. Han er en uhyre alsidig kunstner, der allerede som 18-årig fik sin debut som kunstmaler på Kunstnernes Efterårsudstilling. Syngende kan han også, og da han i 1945 var med i

koret på Det ny Teater, startede hans teaterkarriere. Han gik direkte fra koret til teatrets malersal, hvor han fik sin uddannelse som teatermaler.

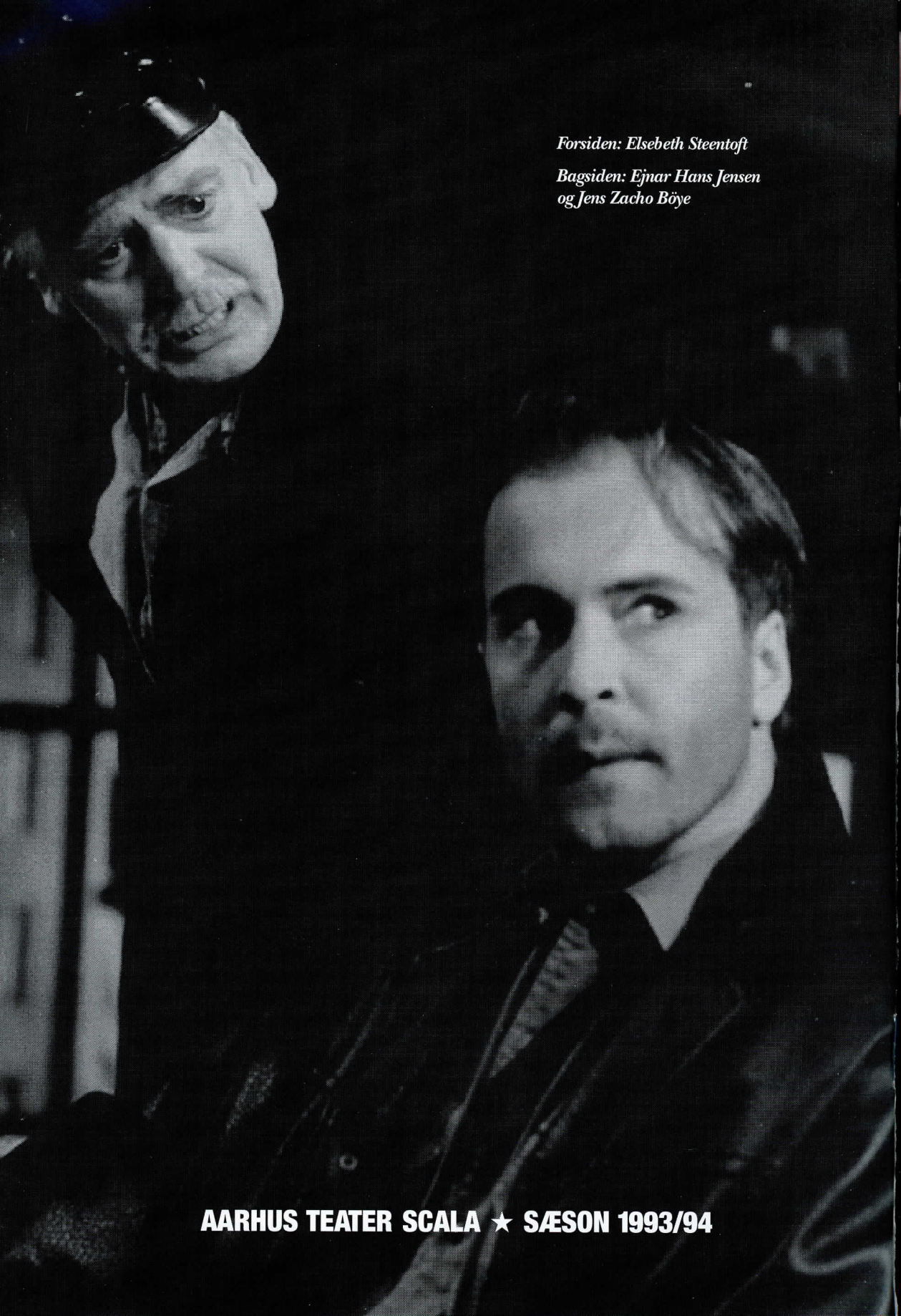
Herefter tog han udenlands og arbejdede som scenograf i Prag, London og Paris. Allerede i 1950 blev han den første scenograf ved Danmarks Radios tv, hvor han siden har haft et utal af opgaver. Han har arbejdet på de fleste danske scener og var for år tilbage hyppigt benyttet på Aarhus Teater.

Ind imellem har han været bladetegner på Information og Kristeligt Dagblad, hvor han også anmeldte musik og teater. Han har også i årenes løb stillet sin erfaring til rådighed for eleverne på bl.a. Statens Teaterskole, Københavns Universitet

Espen-Hansen i egen streg.

og på Skolen for Brugskunst. Musikinteressen har han stadig, og under opsætningen af »Gyldne Tider« er han mødt op med stabler af plader med ægte napolitansk musik, og hvis man lytter godt efter, kan man som baggrundsstemning høre hans smukke stemme i »Ave Maria«.

Forsiden: Elsebeth Steentoft

*Bagsiden: Ejnar Hans Jensen
og Jens Zacho Böye*

AARHUS TEATER SCALA ★ SÆSON 1993/94